

– Radović-Tešić, Milica – Fekete, Egon: Rečnik srpskoga jezika, Matica srpska, 2011., Novi Sad.

[43] Wielki słownik ortograficzny języka polskiego, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, 2006.

Sažetak

Milan Nosić, Rijeka

UDK 81'373'374, znanstveni rad

primljen 14. studenoga 2019., prihvaćen za tisak 3. veljače 2020.

Human Life Lasts from Conception to Death

This paper discusses how Croatian dictionaries and the dictionaries of other Slavic languages deal with the notion of conception, duration and termination of human life. According to some dictionaries, human life lasts from conception to death, whereas others specify that life lasts from birth to death.

Key words: conception, birth, life, death.

O INSTITUTOVU PRAVOPISNOM RJEČNIKU SA SLABIJE STRANE

Artur Bagdasarov

Uvod

Da Institutov pravopis s pravopisnim rječnikom ima i slabijih strana, to je samo po sebi razumljivo ne zato što svako ljudsko djelo obično ima svoje slabe strane, nego je to opširno djelo o vrlo složenoj problematici pa nije, razumije se, sve moglo biti savršeno.

Ponajprije treba reći da nije posve jasno komu je namijenjen Hrvatski pravopis IHJJ, za javnu uporabu ili školsku? U Predgovoru Hrvatskomu pravopisu autori ne preciziraju komu je konkretno namijenjen pravopis: učenicima osnovne i srednje škole, nastavnicima i učiteljima hrvatskoga jezika, širokomu krugu korisnika. Na kraju Predgovora samo izražavaju želju da njihov pravopis „bude općeprihvaćen te da se na zadovoljstvo i stručne zajednice i najšire javnosti dovrši dugo razdoblje pravopisnih previranja“ (Hrvatski pravopis, 2013.). U Uvodnoj riječi na 5. stranici također piše da je pravopis nastao iz „želje da se načini jedinstven i općeprihvaćen pravopis hrvatskoga jezika“, ali za strukovnu zajednicu ili najširu javnost ne može postati „jedinstven“ ili „općeprihvaćen“ samo na razini prijašnje ministrove preporuke. Prijašnje je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 31. srpnja 2013. godine izdalo

preporuku za uporabu Institutova pravopisa samo u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske. Za „jedinstvenost“ i „općeprihvaćenost“ trebao bi postojati jezični zakon ili poseban zakon koji propisuje osnovne normativne jezikoslovne ili jezične priručnike na razini Vlade Republike Hrvatske.

Uz Jutarnji je list Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavio 20. siječnja 2020. pretisak posebnoga Pravopisnoga rječnika koji je dio Hrvatskoga pravopisa IHJJ. Na službenoj institutskoj mrežnoj stranici već je označena namjena rječnika: „Pravopisni rječnik namijenjen je učenicima, roditeljima i nastavnicima“, određenomu krugu korisnika koji su povezani na ovaj ili onaj način sa školom. Pravopisni rječnik broji približno 35.000 riječi i u njem nisu samo riječi koje mogu izazvati koju poteškoću u bilježenju, nego i razgovorne, pokrajinske, povijesne, zastarjele i posuđene riječi.

Prema riječima sastavljača Institutova pravopisa, građu za rječnik i pravopis preuzeli su iz svih hrvatskih pravopisa, različitih normativnih priručnika te iz jednojezičnih rječnika (Devčić, 2020.). Ako su Pravopis i njegov rječnik namijenjeni učenicima, a ne javnoj ili općoj uporabi, tada nije jasno zašto je naslov Hrvatski pravopis, a ne, primjerice, Hrvatski pravopis za školu ili Školski hrvatski pravopis ili tomu slično. Tada bi jasno bilo rečeno da je Pravopis za školu.

Školski pravopis kao i građa pravopisnoga rječnika trebali bi biti sastavljeni na osnovi prethodne raščlambe školskih priručnika za različite nastavne predmete, osnovnoškolske i srednjoškolske lektire suglasno nastavnim planovima i programima. Mnoge riječi koje se nalaze u školskim priručnicima i obvezatnoj lektiri i koje učenici svakodnevno rabe trebale bi se naći u pravopisnom školskom rječniku bez obzira na to jesu li pravopisno upitne. Pravopisni rječnik kao i pravopis za školu trebaju biti metodički prilagođeni školarcima. Drugim riječima, građa školskoga pravopisnoga rječnika ne podudara se i ne treba se podudarati s općim priručnicima. Treba biti usmjerena ponajprije na osnovnu i srednju školu jer mu praktična, znanstvena i jezikoslovna podloga treba biti drukčija od općega pravopisa.

Ako pravopis ima preporuku samo za škole, tada je riječ o posebnom pravopisu koji je prikladan za školsku, a ne za javnu ili opću uporabu. Pravopis ne može biti sastavljen na jednak način i za nastavnike hrvatskoga jezika i za školarce i za najširi krug korisnika jer je stupanj njihove naobrazbe različit. Ako je pak školski, tada naslov, koncepcija i sadržaj pravopisa moraju biti prilagođeni školi, a ocjenjivači su ga trebali ocijeniti samo kao pravopis s pravopisnim rječnikom za školu. Školski pravopis s pravopisnim rječnikom, za razliku od općega, odlikuje se drugačijom metodologijom, opsegom, sadržajem, metajezikom. (Bagdasarov, 2016.).

Nedoumice u Pravopisnom rječniku

Tijekom jednomjesečne javne rasprave o radnoj inačici Institutova pravopisa, koja je trajala od 15. travnja do 15. svibnja 2013. godine, Pravopisni rječnik nije bio predmetom rasprave. Službeni ga ocjenjivači ne raščlanjaju i ne ocjenjuju s Pra-

vopisom. U tadašnjoj Matičinoj izjavi o Institutovu pravopisu ističe se kako radna inačica nema pravopisni rječnik pa se o njem, osim da se najavljuje njegova izradba, zna vrlo malo i da se ne zna ništa o opsegu rječnika i načinu obradbe natuknica (Izjava Matice hrvatske, 2013.).¹

Posebno je pitanje sadržaj Pravopisnoga rječnika i tumačenje pojedinih natuknica. Brojne su dvojbe koje se susreću u pojedinim pravopisnim natuknicama.

armenac i Armenac

„*armenac* V armenče (pripadnik Armenske Crkve); *Armenac* V Armenče (pripadnik armenskoga naroda); *armenka* (pripadnica Armenske Crkve); *Armenka* (pripadnica armenskoga naroda)“ (str. 159. – 160.).

Bilo bi dobro da školarcima i korisnicima Institutova pravopisa autori objasne koje su Crkve „armenac“ i „armenka“ pripadnici jer ima Armenaca pripadnika Armenske apostolske svete crkve ili skraćeno – Armenske apostolske crkve (arm. Հայաստանի Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի ili skraćeno – Հայ Առաքելական Եկեղեցի), Armenske katoličke crkve (arm. Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի), Armenske evangeličke crkve (arm. Հայ Ավետարանական Եկեղեցի), a „armenaca“ pripadnika Armenske crkve tradicijski uopće nema jer naziv takve Crkve službeno i ne postoji. Riječi „armenac/armenka“ nema u hrvatskoj jezičnoj praksi u značenju pripadnik/pripadnica Armenske crkve ili Armenske apostolske crkve. Treba ovdje uvijek imati na umu i to da se višeznačnost riječi određuje kontekstom, dakle njezinom konkretnom uporabom, a u Pravopisnom rječniku toga nema. Normativni priručnik ne izmišlja ili ne treba izmišljati nove riječi i njihova značenja, treba propisivati način pisanja riječi koje postoje u jeziku. Ne treba se propisivati u normativnom priručniku ono čega nema u jeziku. (Bagdasarov, 2014.).

hrvatska vojska i Hrvatska vojska

„*hrvatska vojska* (Oružane snage Republike Hrvatske) razg., *Hrvatska vojska* (hrvatske oružane snage tijekom Domovinskoga rata) pov. i kratica HV (Hrvatska vojska) pov.“ (str. 237., 238.).

Nije u Rječniku protumačeno pa nije ni jasno zašto je odrednicom *razg.* (razgovorno) rečeno da *hrvatska vojska* pripada razgovornomu stilu hrvatskoga jezika? Pravopis je skup propisa ili pravila koja određuju kako valja pisati, pa kratici *razg.* (razgovorno), kao stilskoj odrednici, nije mjesto u pravopisnom priručniku nego u općem rječniku. Nije jasno ni zašto sastavljači Institutova pravopisnoga rječnika uvrštavaju *Hrvatsku vojsku* u povijest? Sintagma *hrvatska vojska* i naziv hrvatskih

¹ O javnoj raspravi o Institutovu pravopisu podrobno piše u časopisu Jezik Slavica Vrsaljko (Vrsaljko, 2019.).

oružanih snaga *Hrvatska vojska* i kraticu *HV* (Hrvatska vojska) susreće se u mnogim suvremenim pisanim tekstovima koji su povezani s Oružanim snagama Republike Hrvatske (OSRH) i nema razloga uvrštavati ih u razgovorni jezik ili smještati u povijest (Bagdasarov, 2019).

kolhoz i sovhoz

„*kolhoz* G kolhoza pov. i KOLHOZ; KOLHOZ G KOLHOZ-a (kollektivnoe hozjajstvo) i kolhoz“ (str. 266.); „*sovhoz* G sovhoza i SOVHOZ; SOVHOZ G SOVHOZ-a (sovetskoe hozjajstvo) i sovhoz“ (str. 421.).

Ovdje ponajprije valja reći da se u pravopisnim rječnicima ne navodi od čega je što nastalo i kako je nastalo, jer to pripada tvorbi riječi, nego samo kako se što piše. Osim toga, *kolhoz* i *sovhoz* opće su imenice koje se pišu malim, a ne velikim slovima. Trebaju li školarci znati kako se pravilno pišu nazivi za nepostojeće sovjetske kolhoze i sovhoze? Kako se piše riječ *Krist* (u Rječniku je – *Isus Krist*) ili *Sveto pismo* ili umanjena *božić* (prema: *mali bog*) ili kratica *HRK, kn* (hrvatska kuna, novac) čini se da ne trebaju znati jer ih nema u Pravopisnom rječniku, a kako se pišu riječi *kolhoz* i *sovhoz*, to pak moraju znati. Nije jasan kriterij odabira riječi za Pravopisni rječnik. (Bagdasarov i Nosić, 2017.).

Bjelorusija i Moldavija

Bjelorusija, Moldavija (str. 173., 296.), *Republika Bjelorusija, Republika Moldavija* (str. 401. – 402.) postoje u rječniku bez odrednica pov. (povijesni).

Korisnik Pravopisnoga rječnika može pomisliti da je riječ o kraćim i punim službenim nazivima navedenih država. Međutim, ti su nazivi postojali do raspada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR-a). Bjeloruska Sovjetska Socijalistička Republika (BSSR) preimenovana je 19. rujna 1991. u Republiku Bjelarus (prema: *Bijela Rus*’, prevedenica lat. *Alba Russia*), usvojeni su novi državni grb i nova državna zastava, a kasnije i novi Ustav te građanska putovnica. Od trenutka proglašenja neovisnosti 1991. godine država ima službeni naziv Republika Bjelarus (brus. *Respublika Belarus*’, kraći naziv – *Belarus*’). Slično je i s *Moldovom* koja je svoju neovisnost proglasila 27. kolovoza 1991. Od 1945. do 1991. kao savezna republika bila je u sastavu SSSR-a pod nazivom Moldavska Sovjetska Socijalistička Republika, od 5. lipnja – Sovjetska Socijalistička Republika Moldova (mold. Република Советикэ Социалистэ Молдовеняскэ; Republica Sovietică Socialistă Moldovenească). Vrhovni Sovjet SSRM-a 23. svibnja 1991. preimenovao je *SSR Moldova* u *Republiku Moldova*. Na službenim mrežnim stranicama Ministarstva vanjskih i europskih poslova (MVEP) piše: *Republika Bjelorus* i *Republika Moldova*. Nazivi *Bjelorusija* i *Moldavija* postojali su za vrijeme Sovjetskoga Saveza, a od trenutka proglašenja neovisnosti 1991. godine te su države dobile službene nazive – *Republika*

Bjelarus i *Republika Moldova*. Pravilno bi bilo pisati izvorno, onako kako se pišu u bjeloruskom i moldovskom – *Republika Bjelarus* (Belarus') (Bjelorus) i *Republika Moldova* (Moldova). Popis naziva država trebalo bi nadopuniti i uskladiti sa stvarnim suvremenim stanjem. (Bagdasarov, 2018.).

KGB i ZAVNOH

Natuknice, većinom sovjetizmi: *boljševik*, *menjševik*, *sovhoz*, *sovjet*, *KGB* (Komitet gosudarstvenoj bezopasnosti) ili *ZAVNOH* (Zemaljsko antifašističko vijeće narodnoga oslobođenja Hrvatske) (str. 176., 262., 289., 421., 421., 475.) u rječniku su bez odrednice *pov.* (povijesni) (u mrežnom i pretiskanom izdanju dodana je odrednica *pov.* uz natuknicu ZAVNOH), a istodobno nalazimo: *bjelogardist*, *kolhoz*, *SSSR* (str. 173., 266., 424.) s odrednicom *pov.*

Riječ je o pasivnom leksiku s kojim se učenici ne će često susretati. Zbog toga bi bilo dobro da su mu odrednice ujednačene. Naravno, sve bi u rječniku trebalo biti ujednačenije nego što jest.

blagovijest, Gospa i Misal

Uvrštena je natuknica *blagovijest* (str. 174.), koja se piše malim slovom, ali nema natuknice *Blagovijest* u značenju vjerskoga blagdana, koja se piše velikim slovom. Čini se kao da su sastavljači Pravopisnoga rječnika rabili staru građu bez dodatnoga promišljanja o pojedinim riječima. Primjerice, u Rječniku je natuknica *drahma* (novac) bez odrednice *pov.* (povijesni). Od 1. siječnja 2002. godine grčka dragma zamijenjena je eurom. U Institutovu pravopisnom rječniku čitamo: „Gospa (Marija, *Isusova majka*)“ i istodobno iza natuknice *Gospa* – „Gospa Lurdska, Gospa od Ružarija, Gospa od Snijega, Gospa od Zdravlja, Gospa Trsatska (1. Marija, *Isusova Majka*, 2. bogomolja)“ (str. 226.) – jednom je napisana riječ *majka* malim početnim slovom (*Isusova majka*) i pet puta početnim velikim slovom (*Isusova Majka*).

Nije uobičajeno za pravopisne rječnike riječima tumačiti značenje. Pravopisni rječnik od toga odstupa pa nalazimo: „Misal po zakonu rimskoga dvora (prva objavljena knjiga na crkvenoslavenskome jeziku hrvatske redakcije iz 1483., hrvatski prvotisak)“ (str. 293.). Međutim, uz pojam Bašćanska ploča tumačenja nema, a u Pravopisnom rječniku uopće nema mnogih važnih spomenika hrvatske pismenosti kao što su, primjerice, Povaljska listina, Vinodolski zakon, Misal kneza Novaka i Šibenska molitva.

Kijev, Kijiv, Kyjiv

U *Pravopisni rječnik* uvedeni su dvojni oblici zemljopisnih ukrajinskih imena i izvedenice od njih: *Černobil* i *Čornobilj*, *Dnjepar* i *Dnjipro*, *Dnjepropetrovsk* i *Dnjipro-petrovsk*, *Harkov* i *Harkiv*, *Kijev* i *Kijiv*, *Lavov* i *Ljviv* (str. 188., 200., 231., 262. i 277.),

ali nema izvedenice od imena primjerice *Ljviv* i *Sankt-Peterburg*. Zabilježeno je u Hrvatskom pravopisu (2013.): *Černobilac, Kijevljanin, Lavovljanin* (v. str. 188., 262. i 277.).

Razvidno je da u Pravopisnom rječniku nema dosljednosti pa ni kretanja „ususret ukrajinskomu jeziku“. Moguće je, slijedeći Pravopisni rječnik, pisati *Kijev* (češće u uporabi) ili *Kijiv* (mnogo rjeđe) ili *Kyjiv* još rjeđe, a ima ih koji pišu i prema engleskom *Kiev*. Obično novi pravopis smanjuje broj istovrijednica, a sada je obratno, povećava se njihov broj. Dvojna imena iz ukrajinskoga jezika u hrvatski ulaze ne samo neizravno (posredno) preko ruskoga nego i izravno (neposredno) iz ukrajinskoga. Oblici *Černobil, Dnjepar, Dnjepropetrovsk, Harkov, Kijev, Lavov* preuzeti su iz ruskoga jezika, a *Čornobilj, Dnjipro, Dnjipropetrovsk, Harkiv, Kyjiv, Ljviv* iz ukrajinskoga. Ako prenosimo ukrajinska imena u hrvatsku latinicu bez ruskoga jezika posrednika, tada se to načelo mora primjenjivati i na druge jezike, primjerice, prema jezicima bivšega SSSR-a pa i drugih jezika osobito onih koji dolaze posredovanjem engleskoga. Ako poštujemo jedan jezik, onda moramo poštivati i druge. Milan Nosić u članku Jezično normiranje i ukrajinsko zemljopisno ime Čornobyľ piše:

„... u gornjem navodu (Institutova pravopisa – napomena A. B.) piše da se ukrajinska imena mogu prenositi u hrvatski jezik transfonemizacijski i transliteracijski. Postavlja se pitanje, zašto samo ukrajinska imena i zašto na dva načina? Što je pak s preuzimanjem bjeloruskih imena ili i njih treba preuzimati posredništvom ruskoga jezika, transfonemizacijski ili transliteracijski, ili i jedno i drugo?“ (Nosić, 2014.).

Nova dvostrukost u pisanju ukrajinskih zemljopisnih imena izaziva često pravopisni nered, ponajprije u javnim glasilima, gdje pojedini novinari rabe ukrajinska imena pišući „bez glave i repa“. Treba napomenuti da je Matićin pravopis već odavno obradio, uz konzultaciju sa stručnjacima iz pojedinih područja, transliteraciju i transkripciju tuđih imena i to iz 49 jezika, uključujući i ukrajinski: „*Чорнобиль* (Čornobyľ) → *Čornobilj, Дніпро* (Dnipro) → *Dnjipro, Харків* (Harkiv) → *Harkiv, Київ* (Kyiv) → *Kijiv, Львів* (L'viv) → *Ljviv*“ (Badurina i dr., 2007.).

Tuđice

U Pravopisnom rječniku često susrećemo tuđice i uputnice s tuđice na domaću riječ: abonoman > pretplata, aerodrom > zračna luka, bibliotekar > knjižničar, bilabijal > dvousnenik, eksploatator > izrabljivač, jackpot > veledobitak, ofsajd > zaleđe, press-biro > tiskovni ured, press-konferencija > konferencija za novinare, šouprogram razg. > zabavni program i dr. (str. 153., 170., 171., 212., 254., 336., 377., 436.).

Dakako, ako postoje tuđica i domaća riječ, poželjno je umjesto nje rabiti vlastitu riječ, ali za to postoje jezični savjetnici, a ne pravopisni rječnici. Pravopisna norma propisuje kako što zapisati, a savjetnik u procesu standardizacije pojedinih pravila savjetuje koju inačicu uporabiti. Pravopis pripada u red onih priručnika koji propisuju kako zapisivati ono što je već utvrđeno kao leksička norma. U savjetniku mogu postojati inačice, a pravopisi propisuju tek kako ih zapisati, a ne opisuju u čem

je normativna prednost ove ili one inačice. Valja ponoviti i jasno reći da savjetnik preporučuje jedno od više rješenja, a pravopis propisuje samo način bilježenja toga preporučenoga. Savjetnik nije pravopis, a pravopis nije savjetnik jer jedno odbacuje mogućnosti drugoga.

Pravopisni rječnik navodi podosta razgovornih, zastarjelih i pokrajinskih riječi: *bizni-smen razg.* > poslovni čovjek, *bofl roba razg.* > nekvalitetna roba, *čik razg.* > opušak, *čitalac razg.* > čitatelj, *disko (diskoteka) razg., Pacifik razg.* > Tihi ocean, *zubaričin razg.* > stomatologinjin i dr. (str. 173., 175., 189., 190., 199., 348., 443., 478.); *bojovnik zast.* > ratnik, *izokola zast.* > neizravno, *jabučarka (puška) zast., samokres zast.* > pištolj, *slovničar zast.* > gramatičar, *vazdan zast.* > uvijek i dr. (str. 176., 251., 254., 407., 459.); *bežjak pokr.* > prostak, *čoban pokr.* > pastir, *ćaća pokr.* > otac, *faličan pokr.* > lažan, *oštećen, rodo pokr.* > rođak, *tvrđa pokr.* > tvrđava i dr. (str. 169., 191., 192., 217., 275., 405., 437., 446.) (Bagdasarov, 2014.).

Obično se riječi sa stilskim odrednicama daju u posebnim rječnicima ili u jedno-jezičnicima većega opsega. Zastarjelice, na primjer, mogu ući u školski pravopisni rječnik bez uputnica s odrednicom *zast.*, dakako, one s kojima se školarac susreće tijekom nastave iz pojedinih predmeta i prema školskom uputniku. Odabir riječi za školski pravopisni rječnik trebao bi biti tijesno povezan sa školskim programom, nastavnim i predmetnim uputnikom, sa školskim priručnicima i dopunskim nastavnim sredstvima osnovnoškolaca i srednjoškolaca. Ako se u „pravopisnom rječniku nalaze samo riječi s kojima je povezan kakav pravopisni problem“, treba li u normativni rječnik unositi razgovorne i pokrajinske riječi? Proturječje i nedosljednost normativnih uputnica preopterećuju ne samo školarce ili širu javnost, nego i lektora kojemu bi pravopis trebao pomoći.

O normi u Institutovu pravopisu i njegovu rječniku

U Institutovu pravopisu i njegovu rječniku postoji nekoliko dvostrukih rješenja, jedno koje Institut preporučuje, a drugo koje dopušta. Normativne dvostrukosti pokušavaju podijeliti na preporučene i dopuštene inačice i pri tom jednu, preporučenu inačicu otpremaju u školu i službenu komunikaciju i daju joj prednost, a drugu, dopuštenu u opću, osobnu komunikaciju. U Pravopisu i njegovu rječniku navedeno je da je ispravno (preporučeno) pisati, primjerice, *neću* sastavljeno, ali da se može (dopušteno) pisati i rastavljeno *ne ću*. Autori predlažu da se u pismu, poglavito u školi rabi *pogreška*, a ne *pogrješka*, premda je dopušteno i jedno i drugo. Na sličan način predlažu pisanje *podatci*, a ne *podaci*, premda je i ovo drugo dopušteno. Nije dobro za školu imati jednu („preporučenu“) normu, a u općoj uporabi susretati dvije norme, jednu „preporučenu“ i drugu, „dopuštenu“. Ispada da školarac živi u jednoj zemlji i ima jednu institucijsku naobrazbu, a svi ostali djelomice jednu, djelomice drugu. Usputno valja napomenuti da se kompromis u jezičnoj normi ne rješava uz pomoć izvanjezikoslovne razdiobe koja pokušava podijeliti jezičnu zajednicu na one koji pišu onako kako je „preporučeno“ i one koji pišu kako je „dopušteno“. Pravopisni

kriterij „i ovako i onako“: možete pisati preporučeno *strelica*, a možete i dopušteno *strjelica*, a sve radi „pomirbe“, ne pripada jezikoslovlju, pogotovo jezikoslovnemu pojmu norma (Bagdasarov, 2018.).

Ako u standardnom jeziku postoje dvije ili katkada više inačica, tada se u normativistici tijekom standardizacije odabire ili jedna inačica, a ako se to još ne može provesti zbog aktivne uporabe i jedne i druge inačice, priznaju se te inačice istovrijednicama dok ne dođe vrijeme za novo normativno vrjednovanje. Osim toga, norma se propisuje, a ne preporučuje ili dopušta uz pomoć jezičnih savjeta. Slično je mišljenje izrazila Nataša Bašić u Jeziku:

»Ako u ovom trenutku nema jedinstvenoga odgovora na pitanje što je za razvitak pisanoga oblika hrvatskoga jezika bolje, onda se ne mogu očekivati ni jednoznačna pravopisna rješenja, što znači da moraju ili ostati pravopisne dvostrukosti ili biti izabrani oni oblici koji u sustavu imaju odlike jačih članova. Vijeće je prednost dalo oblicima koji jačaju sustav, ali nisu zabranjeni ni supostojeći oblici. Pri tom valja istaknuti da postojanje dvostrukosti u pravopisu nije poželjno rješenje, napose u školskom sustavu, ali ono ne mora značiti i zbrku. Dapače, metodički i prikladnim postupkom dvostrukosti valja interpretirati kao naravnu odliku hrvatske jezičnopravopisne povijesti, a ne njezin nedostatak. Dvostrukosti ne treba progoniti, a pogotovu je nedopustivo stupnjevat i njihovu normativnu „podobnost“ ili ih čak ideološki vezivati uz određene društvene skupine.« (Bašić, 2014.).

Treba li uopće razrađivati normativnu hijerarhiju preporučenih i dopuštenih normativnih inačica ako već postoji jezikoslovni pojam inačica, koji već sam po sebi znači stilsku, čestotnu ili kakvu drugu razlikovnost? Norma je uvijek izbor između inačica, a tek kada normativist ne može u jezičnom trenutku u kojem se norma stvara odbaciti jednu od inačica, onda inačice treba priznati kao privremene istovrijednice. Korisnik tada samostalno bira jednu od postojećih inačica i dosljedno ju rabi u svojem tekstu prema vlastitomu nahođenju i stilu standardnoga jezika. U razmjerno kratkom vremenu, iste se inačice ne mogu sad ukidati, sad ponovno vraćati, propisivati, a zatim brisati ili stvarati kompromisnu preporučljivo-dopuštenu hijerarhiju.

Zaključak

Pravopisni rječnik posebna je vrsta rječnika i ne pripada ni enciklopedijskomu rječniku, ni jednojezičniku ni jezičnomu savjetniku. U opisivanom Pravopisnom rječniku vidimo sve u jednom: i počela općega i enciklopedijskoga rječnika pa i jezičnoga savjetnika. Valjalo je jasno postaviti kriterije prema kojima što ulazi, a što ne ulazi u pravopisni rječnik. Ti kriteriji nisu postavljeni.

Izvori za pisanje školskoga pravopisnoga rječnika moraju se oslanjati ponajprije na leksik nastavnih predmeta uz pravopisne probleme s kojima se susreću učenici osnovnih i srednjih škola tijekom školovanja. Prije razradbe i pisanja školskoga pravopisnoga priručnika treba istražiti, odrediti i razvrstati (klasificirati) tipične učeničke pravopisne pogreške u tijesnoj suradnji s nastavnicima hrvatskoga jezika

i književnosti. Samo nakon teorijskoga i praktičnoga istraživanja možemo pristupiti razradbi i pisanju školskoga pravopisnoga rječnika. Pravopisni rječnik Institutova Hrvatskoga pravopisa, koji je preporučen za uporabu u osnovnim i srednjim školama, nije do kraja koncepcijski uređen jer organizacijom sadržaja i načinom opisivanja u mnogočemu ne pripada školskomu pravopisnomu rječniku. Svojim opsegom, odabirom i načinom opisivanja pojedinih skupina riječi Pravopisni rječnik prelazi granice normativnoga priručnika. Na žalost, za pravopis koji želi postati jedinstven i općeprihvaćen previše je promašaja, nedosljednosti i proturječja.

Literatura

- Badurina, Lada, Marković Ivan, Mićanović Krešimir, 2007., Hrvatski pravopis, Zagreb, MH, str. 302. – 303.
- Bagdasarov, Artur, 2014., armenac i armenka, Jezik, god. 61., br. 1. – 2., str. 74. – 77.
- Bagdasarov, Artur, 2016., Školski pravopis postoji, čemu ga zamjenjivati?, Školske novine, br. 13., 5. travnja, Zagreb, str. 11.
- Bagdasarov, Artur, 2014., O normativim uputnicama i odrednicama u pravopisnom rječniku, Jezik, god. 61., br. 3., str. 117. – 120.
- Bagdasarov, Artur, 2018., Postoji li jedinstveni i općeprihvaćeni hrvatski pravopis?, Jezik, god. 65., br. 3., str. 110. – 115.
- Bagdasarov, Artur, 2018., Kako se pišu imena pojedinih bivših republika SSSR-a, 13. veljače <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/28689-kako-se-pisu-nazivi-pojedinih-bivsih-republika-sssr-a.html>
- Bagdasarov, Artur, 2019., Je li Hrvatska vojska otišla u povijest?, 8. rujna, <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/32548-a-bagdasarov-je-li-hrvatska-vojska-otisla-u-povijest.html>
- Bagdasarov, Artur, Nosić, Milan, 2017., Normativni status sovjetizama *kolhoz* i *sovhoz* u hrvatskim riječima, Jezik, god. 64., br. 5., str. 190. – 193.
- Bašić, Nataša, 2014., U povodu objave Hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Znanstveni pravopis i javna rasprava, Jezik, god. 61., br. 4. – 5., str. 184. – 185.
- Devčić, Karmela, 2020., Danas besplatno uz Jutarnji: Pravopisni rječnik Specijalizirano djelo koje će vam pomoći da riješite svaku dvojbu, Jutarnji list, 20. siječnja, <https://www.jutarnji.hr/nedjeljni/danas-besplatno-uz-jutarnji-pravopisni-rjecnik-specijalizirano-djelo-koje-ce-vam-pomoci-da-rijesite-svaku-pravopisnu-dvojbu/9868720/>
- Hrvatski pravopis, 2013., Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Institut i Jutarnji list daruju „Pravopisni rječnik“, 2020., 17. siječnja, <http://ihjj.hr/clanak/institut-i-jutarnji-list-daruju-bdquo-pravopisni-rjecnik-quot/7420/>
- Izjava Matice hrvatske o Hrvatskome pravopisu, 2013., Zagreb, 7. svibnja, <http://www.matica.hr/obavijesti/4/>
- Nosić, Milan, 2014., Jezično normiranje i ukrajinsko zemljopisno ime Čornobyľ, Jezik, god. 61., br. 4. – 5., str. 141.
- Vrsaljko, Slavica, 2019., Recepcija Hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Jezik, god. 66., br. 2., str. 58. – 76.

Sažetak

Artur Bagdasarov, Moskva

UDK 81'374:811.163.42'35, pregledni rad

primljen, 28. siječnja 2020., prihvaćen za tisak 3. veljače 2020.

On the Institute's Orthographic Dictionary from Its Weaker Side

The paper describes the Orthographic Dictionary in the Orthographic Manual of the Institute of Croatian Language and Linguistics from its weaker side. The analysis includes particular doubts and ambiguities in a certain set of entries that have or have not been included in the dictionary. The paper also illustrates the disorder in the elaboration of the normative hierarchy of recommendable and permitted orthographic variants. The conclusion of the paper suggests the need for the elaboration of a conception and of criteria for the composition of a school normative orthographic dictionary based on the lexicon of the school subjects and on the problems that the students of primary and secondary schools encounter in the course of their schooling.

Key words: orthographic dictionary, entries, normative hierarchy, orthographic variants.

PITANJA I ODGOVORI

FAZAN

 dvjetnički ured D.O. iz Osijeka zamolio nas je da izrekemo svoje stručno mišljenje o značenju riječi *predmet* u Rješenju županijskoga suda i može li riječ *predmet* značiti životinju *divljači fazana* u tekstu toga Rješenja: „Prema ocjeni prvoga suda, pogrešan je zaključak suda prvog stupnja kako citirana odredba čl. 4. Općih uvjeta ne pokriva i štetu nastalu od divljači jer je u odredbi st. 1. toč. 1. i 2. navedenog članka jasno određeno da osnovno osiguranje automobilske kasko pokriva štete zbog uništenja ili oštećenja osiguranih stvari koje nastanu kao posljedica prometne nezgode kao što je udar ili od udara nekog predmeta u konkretnom slučaju, udarom vozila u divljač (fazana)“ (Podatci o strankama u postupku i o samom postupku ovdje su izostavljeni).

Odvjetnički ured upozorio nas je i na građanskopravnu teoriju gdje stoji: „Pokretnina

je pojedinačno određena onakvim razgraničenjem od ostalog materijalnog svijeta po kojem je ona zasebna stvar u skladu sa shvaćanjima koja su uobičajena u životu (pravnom prometu).“ (Nikola Gavella, 1998., *Stvarno pravo*, Informator, Zagreb, str. 60.)

Značenjska analiza (komponencijalna) svake riječi počiva na hijerarhiji značenjskih sastavnica, značenjska sastavnica *živo/ neživo* početna je i nadređena svim ostalim značenjskim sastavnicama. Tako se sve riječi mogu podijeliti u dvije skupine, one koje znače *živo* i one koje znače *neživo*.

Riječi koje znače *neživo* različiti su *predmeti* koje možemo nadalje razvrstavati prema tomu jesu li konkretni (tvarni) ili apstraktni (misleni); prema njihovoj namjeni, upotrebi, veličini, građi i sl.

Riječi koje znače *živo* razvrstavaju se prema tome znače li *ljudsko* ili *životinjsko*. *Životinjsko* se razvrstava prema različitim kriterijima (kukci, ribe, ptice, sisavci i sl.; domaće i divlje životinje i sl.; krupne i sit-